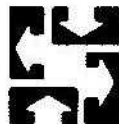

دریافت یگانگی در معماری ایرانی

مؤلف:
دکتر محمد منصور فلامکی

نشر فضا
وابسته به
مؤسسه علمی و فرهنگی فضا

تهران، سال ۱۳۹۳ خورشیدی
۱-۱۵

سرشناسه	: فلامکی، محمدمنصور، ۱۳۱۳ -
عنوان و نام پدیدآور	: دریافت یگانگی در معماری ایرانی/مولف محمدمنصور فلامکی.
مشخصات نشر	: تهران : نشر فضا، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	: ۲۸۵ ص: ۱۵×۱۵ س.م.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۵۶۳۸-۱۴-۱
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
موضوع	: معماری ایرانی.
رده بندی کنگره	: NA۱۴۸۰/ف۸۵۴ ۱۳۹۳
رده بندی دیویی	: ۷۲۰/۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۵۶۴۶۸

نشر فضا

وابسته به

مؤسسه‌ی علمی و فرهنگی فضا

تهران: میدان هفت تیر، خیابان عبدالکریم شریعتی، پلاک ۳۸ تلفن: ۸۸۳۰۷۳۸۶

دریافت یگانگی در معماری ایرانی

تألیف: محمدمنصور فلامکی

مدیر تولید: بهروز عطاریان

ناظر فنی چاپ: شاهرخ اسمی

چاپ نخست: تابستان ۱۳۹۳

تعداد: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۱۸۵۰۰۰ ریال

طرح روی جلد: مؤسسه علمی و فرهنگی فضا

تمام حقوق برای ناشر محفوظ است.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۶۳۸-۱۴-۱

ISBN : 978-600-5638-14-1

یادداشت ناشر

این بار، گروهی از همکاران جوان ما خواستند که به راه و روشی دگر به سراغ شناخت حقیقت یا یگانگی‌هایی برویم که در فضای زندگی "آنجهانی - اینجهانی" و علمی - تجربی آخرین هزاره‌ی تا به امروزشان، به رمز و راز، زیست می‌شوند. در این راه، گذار به تدریج سنجیده‌تر ما از "حس" به "احساس" و به "دریافت"، که، نه تکیه بر عکس را می‌پذیرفت و نه اتکاء بر مستندات روزمره و همه‌جا شناخته شده را، هم نیاز روز بود و هم انگیزه‌ای زیبا برای فرود آمدن در پهنه‌ی مقوله‌هایی که نمایشی از حق و حقیقت به شمار می‌آیند

نشر فضا

وابسته به

مؤسسه علمی و فرهنگی فضا

فهرست مطالب

— * —

پیش گفتار..... ۱۳

سر فصل اول

چگونه به فراورده‌های معماری بنگریم..... ۱۷

۱- معماری، به مثابه موجودیتی آفرینشی..... ۱۷

۲- گوشه‌ای از فضای آفرینشی معماری..... ۲۰

۳- معماری ایرانی و گزینش معانی..... ۲۲

فصل اول

احساس و دریافت یگانگی..... ۲۷

یکم - احساس و برداشت‌های ما..... ۲۷

- دوم - حس و چگونگی های آن ۳۲
- سوم - «معماری» و چگونگی های چندی و چونی آن ۳۵
- چهارم - شالوده‌ی معماری و جست‌وجوی یگانگی ۴۴

سرفصل دوم

- در زمینه‌ی چگونگی های آفرینش طرح معماری ۴۹
- ۱- ابزارهای انسانی - فردی آفرینش معماری - مرحله‌ی آغازین ۴۹
- ۲- نگاهی به چگونگی های آفرینش تکنولوژی معماری ۵۱
- ۳- چگونه می‌توانیم به طرح‌های معماران بنگریم؟ ۵۴

فصل دوم

- برای شناخت چیستی معماری: با "معماری" چه کنیم ۵۹
- اول - در فاصله‌ی میان آن چه داده‌اند و آن چه در می‌یابیم ۵۹
- دوم - بر ذهن نشستن معماری ۶۳
- سوم - در زمینه‌ی شناخت معماری و معماری ایرانی ۶۸
- چهارم - نگاهی به گونه شناخت معماری ایرانیان ۷۲
- پنجم - جای معماری ایرانی، در فاصله‌ی میان خانه‌ها و سرزمین‌ها ۷۸

سرفصل سوم

- موجودیت فضایی معماری ایران زمین ۸۱

- ۱- فضا، در نگرشی فراگیر ۸۲
- ۲- معماری، در نگرشی فراگیر ۸۳
- ۳- « فضای معماری »؛ گزینش های معماران و بینش شهروندان ۸۵

فصل سوم

شالوده‌ی ساختاری معماری ایرانی

- "در جست و جوی شناخت جهان معنا در تجربه های معماری ایرانی" ۹۱
- ۱- یادداشتی در مقدمه ۹۱
- ۲- فضای درونی معماری های ایرانی: قلب معماری کجا است؟ ۹۳
- الف - فضای باز ۹۵
- ب - فضای نیمه سرپوشیده ۱۰۰
- پ - فضای سرپوشیده ۱۰۲
- ۳- گستره‌ی ساختمانی معماری ۱۰۶
- ۴- نقش اندازه ها و مقیاس ها و فاصله در آفرینش معماری های ایرانی ۱۱۰
- اول - اندازه ۱۱۰
- دوم - مقیاس ۱۱۳
- سوم - فاصله ۱۱۵
- الف - نقش اندازه در سازماندهی محور فضایی معماری ها ۱۱۸
- ب - نگاهی به معنا و نقش فاصله، در خوانش معماری ۱۲۴

سرفصل چهارم

نگاهی به «راه حق» در معماری ایرانی..... ۱۲۷

۱- نقش دیده در روند دریافت‌های انسانی..... ۱۲۸

۲- نقش زمان در آفرینش تصویر..... ۱۲۹

۳- نقش نور، در خوانش واقعیت‌های روزمره..... ۱۳۱

فصل چهارم

یگانگی‌های بینش و یکپارچگی معماری‌های ایرانی..... ۱۳۹

۱- دستیابی به یگانگی و همسویی‌های کاربردی اجزاء و عناصر ساختاری..... ۱۴۱

۲- تعیین صورت در بخش‌های متفاوت بناها..... ۱۴۴

۳- نقش پیکره‌ی کالبدی معماری‌ها در آفرینش معماری‌های ایران زمین..... ۱۴۸

۴- کاربری‌هایی که در فضای معماری جای پیدا می‌کنند..... ۱۵۱

۵- بارفرهنگی بومی معماری گرمابه‌های ایرانی..... ۱۵۴

۶- آمیزش پیوندهای چند سویه محیطی با معماری..... ۱۵۵

الف - محیط طبیعی..... ۱۵۶

ب - محیط بوم شناختی..... ۱۵۶

پ - محیط زیست‌شناختی..... ۱۵۷

ت - محیط جغرافیایی در گستره‌های زمین‌شناختی..... ۱۵۸

ث - محیط انسانی - مدنی..... ۱۵۸

سرفصل پنجم

ذهن و آفرینش معماری در تجربه‌ی ایرانیان..... ۱۶۱

۱- طرح موضوع در مرحله‌ای نخست - معماری و محیط برون..... ۱۶۲

۲- گستره‌ی آفرینشی معماران ایرانی..... ۱۶۳

۳- چگونگی‌های محقق کردن فضای معماری: «متا پروژه»..... ۱۶۵

فصل پنجم

در جست‌وجوی احساس و دریافت یگانگی در گستره‌های معماری - شهری ایران..... ۱۷۱

یکم - تفاهم فضایی و یگانگی‌های ارزشی در گستره‌ی شهر..... ۱۷۲

دوم - پیوستگی‌های میان سنت‌ها و باورهای مذهبی شهریان..... ۱۷۴

سوم - شاخص‌های فضایی معماری‌هایی که به شهر می‌نگرند..... ۱۷۶

سرفصل ششم

معماری در فاصله‌ی میان شناخت و دریافت..... ۱۷۷

۱- در باب شناخت بناها..... ۱۷۹

- چگونگی‌های آبرسانی به بنا - ویژگی‌های ایمن‌سازی آن - ویژگی‌های پی‌ساختی بنا..... ۱۸۱

۲- در باب چگونگی‌های دریافت معماری‌ها..... ۱۸۲

۳- دریافتن به معنای آغازیدن تجربه‌ی نو..... ۱۸۴

فصل ششم

ابزارهای معماری: خاستگاه‌ها و افق‌های معماری در ایران..... ۱۸۵

- ۱- یادداشتی در گشایش موضوع..... ۱۸۷
- ۲- ابزارهای سخن معماران - و گویش معماران ایرانی، طی هزاره ی تا به امروز..... ۱۸۸
- ۲-۱- مکان، یافته ای نخستین..... ۱۹۰
- ۲-۲- بُعد، ویژگی فضای ساخته شده..... ۱۹۴
- ۲-۳- ماده، شکل برون و ساختار درونی آن..... ۱۹۶
- ۲-۴- صورت - وجه برون؛ نمایی از درون..... ۱۹۹
- ۲-۵- «کارمایه» یا انرژی - بزراری برای شناخت ساختار معماری..... ۲۰۱
- ۲-۶- نور - بر معماری و در معماری..... ۲۰۶
- ۲-۷- فضا؛ گستره ها و ابهام ها..... ۲۱۰
- ۲-۸- زمان، روزمره و دشوارترین مقوله ی زندگی..... ۲۱۳
- ۲-۹- مفهوم، چگونه به دست می آید..... ۲۱۵
- ۲-۱۰- تعریف، چگونه تدبیر و ساخته تواند شد..... ۲۱۶
- ۲-۱۱- وجود و رمز نهاده بر جهان..... ۲۱۷
- ۲-۱۲- سیما، چهره، رخ - جلوه های صورت..... ۲۱۹

سرفصل هفتم

- «معماری معماری» و تجربه ی ایرانیان..... ۲۲۵**
- ۱- معماری را کی، برای که دیگر تعریف می کند؟..... ۲۲۶
 - ۲- در فاصله ی میان تجربه ی مستقیم و برداشت قابل انتقال از معماری..... ۲۲۸

- ۳- چگونه فراورده‌های معماری ایرانی را بازشناسی توان کرد؟..... ۲۳۰
نگاهی به دست‌آوردها

فصل هفتم

- دریافت معماری: یگانگی‌های معنایی در معماری ایرانی..... ۲۳۵

- ۱- نکته‌هایی در آغاز..... ۲۳۵

- ۱-۱- زمینه‌های درک فضای معماری..... ۲۳۵

- ۱-۲- در جست‌وجوی شناخت فراگیری‌های معماری ایران..... ۲۴۰

- ۱-۳- «فضا»، چتری که به ابعاد دل آدمی باز می‌شود..... ۲۴۳

- ۲- فضا، نزد ایرانیان..... ۲۴۴

- ۲-۱- ذهن انسان، گنجینه‌ای به ژرفای تجربه..... ۲۴۸

- ۲-۲- معماری: از دل و دست معمار تا چشم و دل بهره‌وران معماری بخش..... ۲۵۰

- ۳- فضای معماری ایرانی..... ۲۵۳

- ۳-۱- نکته‌ای در گستره‌ی مبانی..... ۲۵۳

- ۳-۲- فضا و شاخه‌های آمیختگی معماری ایرانی..... ۲۵۶

- ۳-۳- فضا و شاخه‌ی آمیختگی کالبدی در معماری ایرانی..... ۲۵۶

- ۴- ارزش‌ها و شاخه‌ی آمیختگی شکلی معماری ایرانی..... ۲۶۱

- ۵- نقش فضا در تدوین ساختار معماری ایرانی..... ۲۶۷

- ۶- بازشناسی و دریافت یگانگی یا وحدت در فضای کاربردی معماری..... ۲۷۶

- ۷- نقش محیط در شکل‌گیری معماری‌های ایرانی..... ۲۸۰

پیش گفتار

هر گزارشی که بر پایه‌ی نیاز به شناخت همگانی موضوعی مهم تدوین می‌شود تا سپس راهی چاپخانه گردد، مستقل از تجربه‌ی نویسنده‌اش، با ابهام‌هایی همراه است: چگونه و تا کجا سخنی که به نوشتار در آمده، جای درست خود را خواهد یافت، پرسشی است به در ازای تمام سطرهای کتاب.

به این پرسش نمی‌توان پاسخی به یقین داد. اما می‌توان بر این نکته‌ی اساسی تکیه داشت که چگونگی‌های زبانی - بیانی سخن، تعیین کننده‌ی رابطه‌ای می‌شوند که میان نویسنده و خواننده‌ی کتاب برقرار خواهد شد.

این رابطه اما، خود، مشروط بر پیشینه‌هایی می‌شود که در جامعه وجود دارند: پیشینه‌هایی که می‌توانند هم زاده‌ی شهرت باشند، هم می‌توانند زاده‌ی آسان پنداری‌هایی باشند که زاده‌ی تنبلی اجتماعی‌اند؛ هم می‌توانند از اعتباری مفروض برخوردار باشند و نیز می‌توانند از تقارن‌ها و تشابه‌ها و همسویی‌هایی زاده شوند که از تشابه "صورت"‌ها به دست می‌آیند و نه از سنجش "معنا"‌ها و این نکته‌ی آخر، بیش از دیگر پدیده‌ها و عامل‌های تعیین کننده‌ی شناخت شهروندان می‌شود که می‌خواهند راه از "صورت" به "معنا" را، بی‌شناخت رمز و رازهایی که در "ماده" نهفته‌اند بیمایند.

مجموعه یادداشت‌هایی که در چهارده بخش و در هفت مطلب آورده شده‌اند، در پی آن‌اند که

به "پیچش"‌هایی اشاره دهند که نمایانگر تمایز و تفاوت میان موی ریسمان آخر: چگونگی‌های "پیچش" آسمانی موی را به مقیاس خودش و تاب‌های همدل و همراه با پیچ و تاب ریسمان را، مقید و مشروط بر شناخت دنیای روزمره‌گی‌های دست ساخته‌های انسان‌ها به میدان گفت و شنود می‌آورند. یادداشت‌هایی که در کتاب کوچک اندام ما آورده شده‌اند، راه شناخت و تمیز حقیقت‌های نهفته در معماری ایرانی را، در گستره‌ای گسترده‌تر و فراگیر سلیقه‌ها و ناظر بر خاستگاه‌هایی ژرف‌نگر می‌پویند.

به روزهایی که توقع بر آن بود که ادبیات مکتوب ما در باب معماری‌ها سرزمین‌مان راه دست یافتن یا شناخت حقیقت را در ذات وحدتی بیابند که آفریدگار بر سیرت و صورت آفریدگان خود نهاده است، نگرش‌هایی کلی و خواستار آسانی، با همه‌ی ساده‌دلی‌هایی که کار عاشقان سینه‌چاک است به میان آورده شدند و - در سرزمین فرهنگی پر قدری که خود آفریننده‌ی عرفان است - همگان دعوت شدند تا بر مرکب منطق به سراغ شناخت بروند.

آن‌چه به دهه‌سال‌های پر قدری که می‌گذرانیم، مورد نیاز نسل نو به شمار می‌آید، نه تکرار دانسته‌ها، بل غور در معناها و در پژوهش در گستره‌ی اندیشه‌ی فضایی است که از راه تحلیل علمی به جهان شناخت می‌آیند؛ جایی که "صورت" و "معنا" و "ماده" در گستره‌ای یگانه به عالم شناخت برده می‌شوند. این سه موجودیت که به دست معماران به عالم وحدت یا یگانگی برده می‌شوند، برای معمارانی که در ایران زمین زیسته‌اند، ابزارهایی‌اند به آفرینش‌هایی هر بار دگر می‌برند تا آن‌جا که وحدت یا یگانگی اندیشه‌ی ناظر بر زندگی مخلوقات را در آفرینش‌های معمارانه‌ی خود به نمایش می‌گذارند.

آفرینش‌های معمارانه‌ی ایرانیان، فراورده‌هایی را در طول تاریخ به دست داده‌اند که، همراه با هر روز مردمی‌تر و الهی‌تر شدن جو شهرهای ایران، به ویژه از سده‌های سوم و چهارم

هجری به بعد، سخن از ارزش‌های الهی دارند. آفرینش معماری متکی و برخاسته از روش‌های ترویج یافته در دین مبین اسلام، تا سده‌ی یازدهم هجری، راسخ‌ترین و پاک‌ترین نمونه‌ها را به دنیای اندیشه و تجربه‌ی ایرانیان و جهانیان عرضه کرده‌اند. و هر آینه یورش‌های بیگانگان بر سرزمین ایران و رسوخ آنان در هسته‌های مدیریتی کشور صورت نمی‌گرفتند، امروز، ما پرشمارتر بناهایی را می‌یافتیم که از پاکی اندیشه و توانمندی تدبیر برای آفرینش معماری برای ما سخن می‌گفتند و راه دریافت یگانگی نهفته در معماری‌های متکی بر ذات یگانه‌ی حق را، هنوز بیش، می‌نمایاندند.

در پایان این یادداشت، حق است گفته شود که هر آینه حسن نیت و تأکید همکاران ارجمند و به نهایت صدیق و مهربانم، جنابان مهندس بهمنی، مهندس قهاری و دکتر محمودی و سایر یاران نبود، این کتاب به این سال، نوشته نمی‌شد و اگر پشتیبانی‌ها و همدلی‌های شوق‌آور همکارانم - سرکار خانم‌ها موسوی و وهابزاده و عنایت و دقت نظر و تشویق‌های سرکار خانم مهندس یوسف‌نژاد، خانم مهندس بحرینی و به ویژه سرکار خانم مهندس النازاری به کمک نمی‌آمدند، شوق چاپ کتاب، با کروکی‌ها و دست‌نوشته‌هایش، چنان که باید همراه نمی‌شد؛ و آن چه برای آماده شدن، سرانجام به دست و همت سرکار خانم مهسا جعفری سپرده شد تا، جامه‌ی نشر به آن داده و همکار عزیزمان آقای مهندس شاهرخ اسمی ارائه دهند. به جا است گفته شود که از آغاز و به روزهای تصمیم‌گیری برای آماده‌سازی کتابی که بتواند به کار نسل نو و پویای کنونی معماران ایرانی بیاید، همکاران مجموعه نهادهای "فضا" - به ویژه جنابان آقای اصلانی، آقای اردلان و آقای بهبهانی، آقای طالبیان و آقای نصیر سلامی - امر به تدوین‌ام کردند.

محمد منصور فلامکی - تهران - خرداد ۱۳۹۳